

PSYCHIATRICKÁ SPOLEČNOST
České lékařské společnosti J. E. Purkyně

PSYCHIATRIC ASSOCIATION
of the Czech Medical Association J. E. Purkyně

Psychofarmaka u lidí s mentálním postižením – fakta, mýty a možné cesty ke zlepšení péče

18. 12. 2023, PRAHA – V posledních týdnech se v médiích objevilo několik výstupů, jejichž tématem bylo užívání léků na duševní onemocnění pro zklidnění či utlumení pacientů s mentálním postižením. Některé mediální výstupy přitom naznačují, že jsou tyto léky ve velké míře podávány nesprávně pro účely, k nimž nejsou určeny. Proti tomuto nařčení se Psychiatrická společnost ČLS JEP důrazně ohrazuje a považuje za prospěšné situaci blíže vysvětlit po odborné stránce. Vzniklý dojem o údajném zneužívání psychiatrických léčiv je nejen mylný, ale vede též ke stigmatizaci, která v konečném důsledku může odradit od vyhledání pomoci a péče pacienty, kteří ji nutně potřebují.

„Důvody medikace osob s intelektuálním znevýhodněním (mentální retardace) lze rozdělit do dvou skupin. Jednu skupinu indikací tvoří případy, kdy má tato osoba další duševní onemocnění: psychózu, bipolární poruchy, úzkostné poruchy, obsedantně kompulzivní poruchu, tikovou poruchu, poruchy spánku a podobně. V tom je situace stejná jako u osoby s normálním intelektem. S mentální retardací se navíc pojí vyšší riziko závažných duševních onemocnění,“ popisuje předsedkyně Psychiatrické společnosti ČLS JEP MUDr. Simona Papežová.

Aby mohli pacienti fungovat

Druhou skupinou jsou farmakologické intervence v případech, kdy je s mentální retardací (ať už je či není přítomna zároveň porucha autistického spektra) více či méně stabilně spojeno chování, které je pro dotyčnou osobu či její okolí životem nebo zdravím nebezpečné. „Sem řadíme chování, jako je závažná fyzická agresivita vůči druhým, neúnosné sexuální chování, závažné sebepoškozování, destruktivní chování a podobně, které se nedaří zvládnout komunikačními ani režimovými opatřeními v domácím prostředí nebo ústavním zařízení, kde pacienti žijí. Zde je rovněž používána farmakoterapie. Požadavek na psychiatry v těchto případech je, abychom u těchto pacientů snížili jejich tenzi, úzkost, strach, agresivitu, obnovili normální spánek a podobně, tak, aby mohli dál fungovat ve své komunitě,“ vysvětluje doktorka Papežová.

V těchto případech se zpravidla používají léky zvané antipsychotika, antidepressiva nebo antiepileptika. V mediálních výstupech se několikrát objevila dezinterpretace naznačující, že antipsychotika jsou podávána u těchto pacientů, kteří nemají psychózu, tedy chybně, v rozporu s určením těchto léčiv. „Toto osočení vyplývá přinejlepším z neznalosti. Antipsychotika, jak je uvedeno i v příbalovém letáku či SUKLeM garantovaném Souhrnu údajů o přípravku (SPC), mají rovněž antiagresivní účinky, účinky na stabilizaci nálady, snižují intrapsychickou tenzi, zmírní tiky a jiné. Některá z antipsychotik mají přímo v indikacích léčbu agrese u intelektuálně postižených dětí nebo dospívajících s poruchami chování (risperidon například). Dnes se moderní antipsychotika pro jejich široké pozitivní účinky a relativní bezpečnost užívají u řady psychických poruch, včetně poruch osobnosti, poruch nálady a dokonce farmakorezistentních úzkostných poruch či poruch spánku,“ vysvětluje MUDr. David Vaněk, člen výboru Psychiatrické společnosti ČLS JEP.

„Jak již bylo řečeno, lidé s intelektovým znevýhodněním a chováním náročným na péči, se do naší péče dostávají ve chvíli, kdy péče o ně přestává být v rodině nebo v pobytovém sociálním zařízení bezpečná či únosná, tedy když všechny dosud dostupné intervence selhaly. Od psychiatra se očekává, že pomůže situaci řešit. Tím, čím může psychiatr k řešení situace přispět především, je efektivní farmakoterapie. Tím ovšem nesnímá z ostatních odborností v systému péče jejich úkol, kterým je hledání příčin

PSYCHIATRICKÁ SPOLEČNOST
České lékařské společnosti J. E. Purkyně

PSYCHIATRIC ASSOCIATION
of the Czech Medical Association J. E. Purkyně

problémového chování a jejich odstraňování. Pokud nebudou dostupné podpůrné služby, je medikace jen částečným řešením. To každý psychiatr dobře ví. Vždy hledáme co nejracionálnější medikaci, což může znamenat nejen úpravu či zvýšení medikace, ale i snížení dávek, nebo počtu léků oproti tomu, s čím pacient přišel. Pokud se ovšem po propuštění z nemocnice nedostane pacientovi dostatečné individualizované podpůrné péče, může se jeho stav znovu zhoršit. Zároveň vidíme možnosti, jak i ve zdravotnických zařízeních léčbu ještě dále zkvalitňovat. Proto velmi vítáme, že se toto téma otevírá, vnímáme od mnoha významných stakeholderů upřímnou snahu zlepšit kvalitu života těchto lidí. Psychiatrická společnost od počátku těchto snah na změně významně spolupracuje a pomáhá hledat řešení," říká doc. MUDr. Michal Goetz, Ph.D., ředitel Dětské psychiatrické nemocnice Opařany.

Vzniká strategický materiál pro zlepšení péče

Psychiatři uvítají, pokud se problematika bude řešit komplexně, se zacílením na individualizaci péče a podle potřeb pacienta. Tyto potřeby jsou specifické a vyžadují často zcela jiný přístup pečovatелů než většina populace. Proto je důležité věnovat úsilí vzdělávání jak pracovníků sociální péče, tak rodinných příslušníků, a v neposlední řadě i zdravotníků. Pokud budou pečovatелé v tzv. pozitivním přístupu proškoleni, budou mít tyto dovednosti, je velmi pravděpodobné, že se část pacientů do péče psychiatra vůbec nedostane, nebo může stačit krátká intervence s minimálním využitím psychofarmak.

Ve čtvrtek 7. 12. se pod vedením předsedy Výboru pro sociální politiku Poslanecké sněmovny, poslance Víta Kaňkovského a Kláry Šimáčkové Laurenčíkové, zmocněnkyně vlády pro lidská práva, uskutečnil kulatý stůl k tomuto tématu. Psychiatrická společnost tuto aktivitu, iniciovanou organizací Děti úplňku, vítá. „Své pozvání jsem bral jako příležitost sdílet zkušenosti z praxe, vyslechnout pohledy a údaje od ostatních a přispět argumenty k nalezení cest, jak udělat maximum pro zlepšení celkové péče o pacienty s intelektovým handicapem a chováním náročným na péči. Dětská psychiatrická nemocnice Opařany má jako jediná pedopsychiatrie v ČR pro tyto pacienty specializované oddělení. Na setkání u kulatého stolu jsem také prezentoval poznatky z praxe velmi moderního oddělení v Německu," popisuje docent Goetz.

„Výstupem by měl být v dohledné době strategický materiál, který by nastínil nutné změny v celém přístupu k těmto spoluobčanům tak, aby mohli žít i se svým postižením život v co nejvyšší možné kvalitě. Pevně věříme, že se budou v naší zemi realizovat změny, které budou z tohoto strategického dokumentu vycházet. Za Psychiatrickou společnost mohu slíbit, že v té malé oblasti, která se nás týká, budeme intenzivně spolupracovat, aby i této cílové skupině byla věnována náležitá pozornost, jak co se týká oblasti vzdělávání zdravotníků, tak přístupu a poskytování péče dle odborných doporučení," uzavírá doktorka Papežová.